

MUZEM STUTTHOF W SZTUTOWIE

Stutthof

ZESZYTY MUZEUM

1

WROCLAW · WARSZAWA · KRAKÓW · GDAŃSK
ZAKŁAD NARODOWY IMIENIA OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO

1976

Konrad Ciechanowski

MILITARNE ASPEKTY POMORSKIEGO RUCHU OPORU
W LATACH II WOJNY ŚWIATOWEJ

Ruch oporu jako pojęcie walki z hitlerowskim okupantem w drugiej wojnie światowej obejmował szeroki zakres form przeciwdziałania zbrodniczej polityce i poczynaniom okupanta. Od najprostszych, jak: bierny opór, samopomoc społeczna, tajne nauczanie czy też działalność propagandowa, do najwyższych, jakimi były: wywiad, działalność dywersyjna i sabotażowa, czynna zbrojna walka z okupantem oraz przygotowanie do generalnej rozprawy z najeźdźcą w formie różnych koncepcji ogólnonarodowego powstania¹.

Różnorodność form ruchu oporu występowała w dużej rozpiętości nie tylko w poszczególnych krajach, ale nawet w jednym kraju w różnych jego regionach. Wpływało na to wiele czynników, takich jak polityka okupanta wobec podbitego kraju czy jego części oraz polityczny charakter organizacji konspiracyjnych. Może mniejszy, ale również istotny wpływ na kształtowanie się i zastosowanie form walki z okupantem miały takie czynniki, jak ukształtowanie terenu i sytuacja demograficzna.

Niemcy hitlerowskie od pierwszych dni wojny nadały jej ze swej strony zbrodniczy i totalny charakter, i to nie tylko w trakcie bezpośrednich działań wojennych, ale także w okresie okupacji zajętych terenów. W tym ostatnim wypadku zbrodnicze poczynania hitlerowców miały różne natężenie w zależności zarówno od ostatecznych, jak i doraźnych celów politycznych w stosunku do podbitego kraju czy też regionu danego państwa.

W Polsce hitlerowcy od pierwszych dni okupacji nie przestrzegali postanowień międzynarodowego prawa wojennego i norm zwyczajowych, ugruntowanych wśród cywilizowanych narodów świata. Wszystko to powodowało, że ze wszystkich okupowanych przez hitlerowców krajów

¹ H. Jabłoński w referacie: *Polityczna i militarna rola antyfaszystowskiego ruchu oporu, walki podziemnej i działań partyzanckich w Europie w czasie drugiej wojny światowej*, [w:] *W dwudziestą rocznicę zwycięstwa — wystąpienia delegacji polskiej na Międzynarodowej Konferencji Naukowej w Moskwie poświęconej XX rocznicy zwycięstwa nad Niemcami hitlerowskimi 13—17 kwietnia 1965*, Wrocław 1966, s. 23, rozróżnia kilka form ruchu oporu w czterech zasadniczych dziedzinach: politycznej, militarnej, gospodarczej i kulturalnej.

Europy właśnie w Polsce wystąpiła największa różnorodność form ruchu oporu.

Na Pomorzu Gdańskim występowały nie tylko wszystkie formy ruchu oporu, jakie miały miejsce w całej Polsce, ale nawet różnorodność ich była większa niż w innych regionach Polski, a zwłaszcza w Generalnym Gubernatorstwie. Wynikło to między innymi z tego, że Niemcy uważali Generalne Gubernatorstwo za dzielnicę „Grossdeutschland” zamieszkałą do pewnego czasu przez ludność polską i traktowali je w pewnej mierze jako teren okupowany². Dlatego na przykład oficjalne używanie języka polskiego w Generalnym Gubernatorstwie nie stanowiło przeciwdziałania hitlerowskiej polityce. Inny przykład — to problem opieki społecznej. Tam okupant pozwolił, co prawda w bardzo ograniczonym i kontrolowanym zakresie, na oficjalne istnienie i działanie polskich instytucji charytatywnych, takich jak Polski Czerwony Krzyż lub Rada Główna Opiekuńcza, tymczasem tutaj — na Pomorzu Gdańskim, jak i na terenie całych ziem wcielonych, wszystkie polskie organizacje charytatywne, w tym i kościelne, zostały rozwiązane³. Natomiast każda próba podjęcia zorganizowanej pomocy społecznej dla potrzebującej opieki ludności polskiej była przez okupanta zakazana i karana do osadzenia w obozie włącznie. Stąd podjęta w tym zakresie zorganizowana działalność winna być zaliczana do form ruchu oporu⁴.

Tak więc specyficzna sytuacja społeczno-polityczna wytworzona przez hitlerowskiego okupanta na Pomorzu Gdańskim, a w pewnym stopniu także i geograficzne ukształtowanie terenu oraz warunki demograficzne powodowały nie tylko odrębność form ruchu oporu, ale również metod ich realizacji.

Ze względu na totalność walki, jaką narzucił okupant hitlerowski narodowi polskiemu, trudno wydzielić z całokształtu ruchu oporu te formy, które by miały aspekty tylko militarne. Trudność ta występuje zwłaszcza w warunkach Pomorza Gdańskiego, wszelkie bowiem formy przeciw-

² Niewłączenie terenów Generalnego Gubernatorstwa do Rzeszy, pozostawienie szczątkowej administracji polskiej, prawa polskiego i sądownictwa, ograniczonego szkolnictwa polskiego itp.

³ Na terenach byłego województwa pomorskiego nastąpiło to na podstawie rozporządzenia Alberta Forstera — jako naczelnika administracji cywilnej przy dowództwie 3 Armii — z dnia 10 IX 1939 r. Mocą tego rozporządzenia wszystkie polskie stowarzyszenia i towarzystwa, w tym także o charakterze religijnym (z wyjątkiem kongregacji zakonnych), zostały rozwiązane, a majątek tych organizacji został skonfiskowany i przekazany do dyspozycji landratów.

⁴ Poza konspiracyjnymi organizacjami charytatywnymi, jak np. Pomoc Polakom w Wejherowie czy Pomorski Komitet Opieki Społecznej, dużo uwagi tej problematyce poświęcały również inne organizacje, a szczególnie TOW „Gryf Pomorski” oraz Wydział Opieki Społecznej Okręgowej Delegatury Rządu.

